Przegląd Kościelny

Nr. 36. Poznań, 4 Marca 1880. Rok I.

„Przegląd Kościelny" wychodzi co tydzień w czwartek. — Przedpłata kwartalna wynosi na cało Niemcy 3 mrk., dla Galicyi i Austryi 1½ fl., w innych krajach cena prenumeracyjna z doliczeniem odnośnego portoryum. — Biuro redakcyi przy ulicy Seminaryjskiej Nr. 2. — Rękopisma nadsyłane Redakcyi, jeśli nie zostaną zużyte, zwracają się na żądanie. — Listy do Redakcyi winny być frankowane.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS

DIVINA PROVIDENTIA

PAPAE XIII

EPISTOLA ENCYCLICA

AD PATRIARCHAS PRIMATES ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS UNIVERSOS CATHOLICI ORBIS GRATIAM ET COMMUNIONEM CUM APOSTOLICA SEDE HABENTES.

(Ciąg dalszy).

Sed, adnitente humani generis hoste, non desunt qui, sicut cetera redemptionis beneficia ingrate repudiant, sic restitutionem perfectionemque matrimonii aut spernunt, aut omnino non agnoscunt. Flagitium nonnullorum veterum est, inimicos fuisse nuptiis in aliqua ipsarum parte; sed multo aetate nostra peccant perniciosius qui earum naturam, perfectam expletamque omnibus suis numeris et partibus, malunt funditus pervertere. Atque hujus rei causa in eo praecipue sita est, quod imbuti falsae philosophiae opinionibus corruptaque consuetudine animi plurimorum, nihil tam moleste ferunt, quam subesse et parere; acerrimeque laborant, ut non modo singuli homines, sed etiam familiae atque omnis humana societas imperium Dei superbe contemnant. Cum vero et familiae et totius humanae societatis in matrimonio fons et origo consistat, illud ipsum jurisdictioni Ecclesiae subesse nullo modo patiuntur; imo dejicere ab omni sanctitate contendunt, et in illarum rerum exiguum sane gyrum compellere, quae auctoribus hominibus institutae sunt, et jure civili populorum reguntur atque administrantur. Unde sequi necesse erat, ut principibus reipublicae jus in connubia omne tribuerent, nullum Ecclesiae esse decernerent; quae si quando potestatem ejus generis exercuit, id ipsum esse aut indulgentia principum, aut injuria factum. Sed jam tempus esse inquiunt, ut qui rempublicam gerunt, iidem sua jura fortiter vindicent, atque omnem conjugiorum rationem arbitrio suo moderari aggrediantur. Hinc illa nata, quae *matrimonia civilia* vulgo appellantur; hinc scitae leges de causis, quae conjugiis impedimento sint; hinc judiciales sententiae de contractibus conjugalibus, jure ne initi fuerint an vitio. Postremo omnem facultatem in hoc genere juris constituendi et dicundi videmus Ecclesiae catholicae praereptam tanto studio, et nulla jam ratio habeatur nec divinae potestatis ejus, nec providarum legum, quibus tamdiu vixere gentes, ad quas urbanitatis lumen cum christiana sapientia pervenisset.

Attamen *Naturalistae* iique omnes, qui reipublicae numen se maxime colere profitentes, malis hisce doctrinis totas civitates miscere nituntur, non possunt reprehensionem falsitatis effugere. Etenim cum matrimonium habeat Deum auctorem, fueritque vel a principio quaedam Incarnationis Verbi Dei adumbratio, idcirco inest in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed ingenitum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum. Quocirca Innocentius III[31]) et Honorius III[32]), decessores Nostri, non injuria nec temere affirmare potuerunt, *apud fideles et infideles existere Sacramentum conjugii.* Testamur et monumenta antiquitatis, et mores atque instituta populorum, qui ad humanitatem magis accesserant et exquisitiore juris et aequitatis cognitione praestiterant: quorum omnium mentibus informatum anticipatumque fuisse constat, ut cum de matrimonio cogitarent, forma occurreret rei cum religione et sanctitate conjunctae. Hanc ob causam nuptiae apud illos non sine caerimoniis religionum, auctoritate pontificum, ministerio sacerdotum fieri saepe consueverunt. Ita magnam in animis caelesti doctrina carentibus vim habuit natura rerum, memoria originum, conscientia generis humani! Igitur cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae rerum sacrarum sola habet magisterium. Deinde consideranda sacramenti dignitas est, cujus accessione matrimonia christianorum evasere longe nobilissima. De sacramentis autem statuere et praecipere, ita, ex voluntate Christi, sola potest et debet Ecclesia, ut absonum sit plane potestatis ejus vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translatam. Postremo magnum pondus est, magna vis historiae, qua luculenter docemur, potestatem legiferam et judicialem, de qua loquimur, libere constanterque ab Ecclesia usurpari consuevisse iis etiam temporibus, quando principes reipublicae consentientes fuisse aut conniventes in ea re, inepte et stulte fingeretur. Illud enim quam incredibile, quam absurdum, Christum Dominum damnasse polygamiae repudiique inveteratam consuetudinem delegata sibi a procuratore provinciae vel a principe Judaeorum potestate; similiter Paulum Apostolum divortia incestasque nuptias edixisse non licere, cedentibus aut tacite mandantibus Tiberio, Caligola, Nerone! Neque illud unquam homini sanae mentis potest persuaderi, de sanctitate et firmitudine conjugii[33]), de nuptiis servos inter et ingenuas[34]), tot esse ab Ecclesia conditas leges, impetrata facultate ab Imperatoribus romanis inimicissimis nomini christiano, quibus nihil tam fuit propositum, quam vi et caede religionem Christi opprimere adolescentem: praesertim cum jus illud ab Ecclesia profectum a civili jure interdum adeo dissideret, ut Ignatius Martyr[35]), Justinus[36]), Athenagoras[37]) et Tertullianus[38]), tamquam injustas vel adulterinas publice traducerent nonnullorum nuptias, quibus tamen imperatoriae leges favebant. Postea vero quam ad christianos Imperatores potentatus omnis reciderat, Pontifices maximi et Episcopi in Concilia congregati, eadem semper cum libertate conscientiaque juris sui, de matrimoniis jubere vetare perseverarunt quod utile esse, quod expedire temporibus censuissent, utcumque discrepans ab institutis civilibus videretur. Nemo ignorat quam multa de impedimentis ligaminis, voti, disparita-

[31]) Cap. 8 *de divort* — [32]) Cap. 11 *de transact.* — [33]) Can. Apost. 16, 17, 18. — [34]) Philosophum. Oxon. 1851. — [35]) Epist. ad Polycarp. cap. 5. — [36]) Apolog. mai. n. 15. — [37]) Legat. pro Christian. nn. 32, 33. — [38]) [illegible] cap. 13.

tis cultus, consanguinitatis, criminis, publicae honestatis in Conciliis Illiberitano[39]), Arelatensi[40]), Chalcedonensi[41]), Milevitano II[42]) aliisque, fuerint ab Ecclesiae praesulibus constituta, quae a decretis jure imperatorio sancitis longe saepe distarent. Quin tantum abfuit, ut viri principes sibi adsciscerent in matrimonia christiana potestatem, ut potius eam, quanta est, penes Ecclesiam esse agnoscerent et declararent. Revera Honorius, Theodosius junior, Justinianus[43]) fateri non dubitarunt, in iis rebus quae nuptias attingant, non amplius quam custodibus et defensoribus sacrorum canonum sibi esse licere. Et de connubiorum impedimentis si quid per edicta sanxerunt, causam docuerunt non inviti, nimirum id sibi sumpsisse ex Ecclesiae permissu atque auctoritate[44]); cujus ipsius judicium exquirere et reverenter accipere consueverunt in controversiis de honestate natalium[45]), de divortiis[46]), denique de rebus omnibus cum conjugali vinculo necessitudinem quoquo modo habentibus[47]). Igitur jure optimo in Concilio Tridentino definitum est in Ecclesiae potestate esse *impedimenta matrimonium dirimentia constituere*[48]), *et causas matrimoniales ad judices ecclesiasticos spectare*[49]).

Nec quemquam moveat illa tantopere a Regalistis praedicata distinctio, vi cujus contractum nuptialem a sacramento disjungunt, eo sane consilio, ut, Ecclesiae reservatis sacramenti rationibus, contractum tradant in potestatem arbitriumque principum civitatis. Etenim non potest hujusmodi distinctio, seu verius distractio, probari; cum exploratum sit in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus jure. Huc accedit, quod ob hanc causam matrimonium est sacramentum, quia est sacrum signum et efficiens gratiam, et imaginem referens mysticarum nuptiarum Christi cum Ecclesia. Istarum autem forma ac figura illo ipso exprimitur summae conjunctionis vinculo, quo vir et mulier inter se colligantur, quodque aliud nihil est, nisi ipsum matrimonium. Itaque apparet, omne inter christianos justum conjugium in se et per se esse sacramentum: nihilque magis abhorrere a veritate, quam esse sacramentum decus quoddam adjunctum, aut proprietatem allapsam extrinsecus, quae a contractu disjungi ac disparari hominum arbitratu queat. Quapropter nec ratione efficitur, nec teste temporum historia comprobatur potestatem in matrimonia christianorum ad principes reipublicae esse jure traductam. Quod si hac in re alienum violatum jus est, nemo profecto dixerit esse ab Ecclesia violatum.

Utinam vero Naturalistarum oracula, ut sunt plena falsitatis et injustitiae, ita non etiam essent fecunda detrimentorum et calamitatum. Sed facile est pervidere quantam profanata conjugia perniciem attulerint; quantam allatura sint universae hominum communitati. Principio quidem lex est provisa divinitus, ut quae Deo et natura auctoribus instituta sunt, ea tanto plus utilia ac salutaria experiamur, quanto magis statu nativo manent integra atque incommutabilia; quandoquidem procreator rerum omnium Deus probe novit quid singularum institutioni et conservationi expediret, cunctasque voluntate et mente sua sic ordinavit, ut suum unaquaeque exitum convenienter habitura sit. At si rerum ordinem providentissime constitutum immutare et perturbare hominum temeritas aut improbitas velit, tum vero etiam sapientissime atque utilissime instituta aut obesse incipiunt, aut prodesse desinunt, vel quod vim juvandi mutatione amiserint, vel quod tales Deus ipse poenas malit de mortalium superbia atque audacia sumere. Jamvero qui sacrum esse matrimonium negant, atque omni despoliatum sanctitate in rerum profanarum conjiciunt genus, ii pervertunt fundamenta naturae, et divinae providentiae tum consiliis repugnant, tum instituta, quantum potest, demoliuntur. Quapropter mirum esse non debet, ex hujusmodi conatibus insanis atque impiis eam generari malorum segetem, qua nihil est saluti animorum, incolumitatique reipublicae perniciosius. (Dok. nast.)

[39]) De Aguirre, Conc. Hispan. t. I, can. 13. 15, 16, 17. — [40]) Harduin., Act. Concil. tom. I. can. 11. — [41]) Ibid. can. 16. — [42]) Ibid. can. 17. — [43]) Novel. 137. — [44]) Fejer *Matrim. ex instit. Christ.* Pesth. 1835. — [45]) Cap. 3 *de ordin. cognit.* — [46]) Cap. 3 *de divort.* — [47]) Cap. 13 *qui filii sint legit.* — [48]) Trid. sess. XXIV, can. 4. — [49]) Ibid. can. 12.

Profesorowie teologii i klerycy w końcu XVIII w. w szkole Józefińskiéj.

Kler tylko Biskupi wychować dobrze umieją i dla tego seminaryum każdemu Biskupowi jest jakby źrenicą w oku; każdy najczulszą je otacza troskliwością, każdy ducha swojego w nie chciałby przelać, a starannie zamyka jego bramy przed obcemi, zewnętrznemi wpływami, któreby ducha jego łatwo zatruć mogły. Uczone, pobożne, świętością powołania przejęte duchowieństwo chlubą jest Biskupa, podporą jego pracy, źródłem jego spokoju o zbawienie dusz w owczarni przez Boga mu powierzonéj, a takie tylko wychodzi ze seminaryów, opierających się na silnych fundamentach zdrowéj, nieskażonéj nauki i nieskazitelności obyczajów. Seminarya duchowne ogień w sobie kryją, co usuwa rdzę wszelaką z duszy młodzieńczéj, którą się w świecie może pokryła, są szkołą przygotowania na szczytne i chlubne powołanie kapłana, mają w sobie źródło czystéj i nieskażonéj nauki Chrystusowéj, któréj głosicielami późniéj być mają ich uczniowie, odsłaniają skarby wyższego duchowego życia, jakiego Bóg od kapłanów wymaga, a świat słusznie żądać może — iście jak ów wieczernik, w którym zamknięci Apostołowie przez dni dziesięć czekali na przyjście Ducha św. Pocieszyciela. Któż bo lepiéj wychować może duchowieństwo, jeżeli nie Biskup, on przodownik w bojach Bożych, pełnią kapłaństwa przez Ducha św. obdarzony; pocóż mu szukać gdzieindziéj rękojmi nieskażenia ducha, bogactwa nauki dla tych, których przed ołtarz woła, kiedy sam poniekąd odpowiedzialny za tych, na których ręce wkłada — któż mógłby mu narzucać na sługi Kościoła tych, których nie zna, o których słusznie lękać się może, że zadaniu nie sprostają? Zna świat to dobrze, i dla tego nie dziwić się, czemu, ile razy walkę wypowiadał Kościołowi, zawsze uderzał w wychowanie kleru i w swoje brał je ręce. „Kto ma dzieci po swojéj stronie, ma przyszłość" — ogólną jest zasadą — kto kleru wychowanie ma w ręku, ma i losy Kościoła w swéj mocy, wołali i wołają liberalizujący zawsze reformatorzy, czyli raczéj destruktorzy ludzkości.... I w naszych czasach niejednokrotnie odbijały się o ściany parlamentów skargi na duchowieństwo, „jezuickiemi zasadami przesiąkłe," zanadto duchowne, na „kapelanów podżegających," na duchowieństwo, silnie stojące pod sztandarem wiary przy Biskupach swoich — więc seminarya temu są winne i nie godzi się ich pozostawić Biskupom. Historya mistrzynią jest i nauczycielką, i ona stwierdza: „nil novi sub sole," ale przerażenie wzbudza na widok tego, jakie to wychowanie świat dawał klerowi. Maleńką tylko próbkę dać zamierzyliśmy z epoki Józefinizmu.

Zalana była w owym czasie Austrya, a przedewszystkiem Wiedeń najbrzydszemi piśmidłami, które „oświecać" miały i lud i kler pogrążony aż dotąd „w ciemnościach obskurantyzmu i przesądu religijnego," a jak wszystko wymiatano z kościołów, aby religia w jak najbardziéj pojedyńczéj przedstawiała się szacie, a w rzeczy saméj, aby nikogo nie uderzało jéj widmo, tak i z głów i z serc wymieść chciano wszelkie przekonanie i uczucie religijne. Jednem z najniebezpieczniejszych pism owego czasu było pismo peryodyczne: „Der Freimüthige, eine Monatschrift," które późniéj wychodziło pod zmienionym tytułem: „Freiburger Bei-

träge zur Beförderung des ältesten Christenthums und der neuesten Philosophie," w Fryburgu Bryzgowskim przez lat 12, a umieszczało rozprawy teologiczne i filozoficzne. Każda strona tych dwunastu roczników przesiąkła cyniczną nienawiścią przeciw wszystkiemu, co katolickie, na każdéj obrzucone błotem pogardy, z namiętnością wszystko, co święte i drogie katolickiemu sercu, wszystka nauka Kościoła i jego instytucye podeptane nogami. Najzagorzalszy protestant, największy nieprzyjaciel objawienia nie mógłby się zdobyć na tyle cynizmu, ile tutaj złożyli profesorowie katolickiéj teologii, nauczyciele i mistrze duchowieństwa.

Niepodobna wszystkiego jadu i trucizny tu przytoczyć, którą złożył iluminatyzm w tych rocznikach; warto jednakże otworzyć ich karty, aby poznać chociażby w krótkich zarysach ducha tych, których władza świecka powołała na nauczycieli kleru świeckiego, bo oni to, jak niżéj wykażemy, przeważnie zasilali je płodami przewrotnego swego ducha.

O *papieżach* piszą tam, że to błędem jest najwyższym, którym Rzym uwiódł świat cały, iż pojmują stanowisko swoje, jakoby byli rządzcami i kierownikami najwyższymi całego chrześciaństwa, że to jest zbrodnią, któréj się dopuścili na Kościele i ludzkości, a chęć tylko panowania popchnęła ich do niéj. „Rozsądni i dobrze pouczeni chrześcianie i znawcy doskonali papieztwa uważają w Papieżu tego Biskupa, który ma prawo czuwania w Kościele z szczególniejszą pieczołowitością nad utrzymaniem jedności w Kościele, troskania się o nią, a nawet jeżeli grozi niebezpieczeństwo, wydawania rozporządzeń, potrzebnych do utrzymania jedności i dla tego ma pierwszeństwo przy zwoływaniu Soborów, prawo oddawania najprzód głosu i objawiania na pierwszem miejscu swojego zdania"[1]). „Ludzie, którzy bez uprzedzenia studyowali historyą kościelną, umieją dokładnie podać stopnie, po których presbyter rzymski powoli się podnosił aż do reprezentanta bóstwa. Wiedzą dobrze, że t. z. następca Piotra w pierwszych czasach chrześciaństwa był tylko pokornym proboszczem w Rzymie, który ani nie marzył o władzy nad proboszczami." I tak wszędzie, we wszystkich poszytach przebija ta sama nienawiść i żółć gniewu przeciw papieztwu. „Czembyśmy byli, najmilsi Niemcy, czytamy w piątym roczniku, jakąby była ukochana nasza niemiecka ojczyzna, gdyby nasi książęta, oświeceni przez reformacyą i naukę, nie byli wydarli hierarchii z jednéj ręki duchownego kodeksu kryminalnego, z drugiéj miecza? Czembyśmy byli? Najnędzniejszymi niewolnikami najstraszniejszéj inkwizycyi. Pod żelaznem berłem téj wszetecznicy religijnéj (hierarchii) wzdychaliśmy napróżno do onéj wolności, którą oddychamy pod łagodnem, złotem berłem Józefa." Czy nie kubek w kubek, co pisali niedawno temu zwolennicy starokatolicyzmu? „*Nieomylność Kościoła* to rzecz, któréj dowieść nie tak łatwo można, ale za to tem łatwiéj ją narzucić głupiemu ludowi." *Katolickiéj religii* wogóle nie można więcéj poniżyć, jak tu ją poniżyli uczeni józefińscy. Wszędzie widzą tylko zabobon, ciemnotę, więzy bigoteryi, u protestantów oświatę, dążność do wykształcenia. „Wystawić sobie nie można religii, któraby była wystawniejszą, ale za to więcéj czczą i dla tego gorszą i nędzniejszą, aniżeli rzymsko-katolicka?"[2]) Dla tego wzywają książąt świeckich, aby podjęli naprawę Kościoła, nie dla czego innego, tylko że to leżało w interesie tych pseudokatolickich uczonych. „Towarzystwo religijne potrzebuje w państwie, jak wszystkie inne instytucye, nadzoru i kierownictwa najwyższéj w państwie władzy, bo tego wymaga dobro państwa i natura religii, zaś Kościół nie powinien sięgać i po najmniejszą nad państwem władzę[3])." „Biskupi są urzędnikami państwa i podług przepisu Chrystusa i Apostołów powinni być nauczycielami ludu i wzorem cnoty, ale nie panami i prawodawcami." „Księciu przysługuje prawo zreformowania Kościoła i oczyszczenia go z niezliczonych nadużyć." „Nieprawdą jest, żeby Chrystus i Paweł Apostoł *celibat* był uznał za stan wyższy i idealniejszy, albo go nawet był polecił. Miejsca z Pisma śgo na to naciągane niczego nie dowodzą[4])." Celibat, to przedmiot, do którego bardzo często wracają, który spokoju im nie daje, a że Sobór Trydencki pod względem niego wyraził się w myśl Papieży, to podług nich dla tego się stało, że cały Sobór jęczał pod knutami Jezuitów[5]). Precz dla tego z celibatem, z klasztorami, z dziewicami Bogu poświęconemi, wołali rzekomi obrońcy czystości katolickiéj nauki! „Kto się tylko modli i medytacye odprawia, ten obala cel Stwórcy." „Założyciele zakonów byli prostakami, którzy przez to myśleli odpokutować za grzechy swoje, że gromadzie próżniaków pobożnych ofiarowali majątki swoje." Nie lepiéj wyrażali się o *spowiedzi, odpuście, piekle, modlitwie, służbie Bożéj, poście, tajemnicach wiary*. Nigdzie nie ma wyższego zrozumienia, płaskość tylko cynicznego dowcipu i szczyt złości zepsutego serca. Wszystko znieść i zdeptać nogami, co jest w Kościele, to ich żądaniem, a pragnieniem jedynem wznieść na gruzach Kościoła religią czystego rozumu, która ciągle popuści namiętności rozwiozłéj i niczego od człowieka żądać nie będzie. Ta dążność przez wszystkie karty tych roczników przebija.

Wyznanie to wiary, składane publicznie przez lat 12 przez profesorów teologii, było strawą duchową, którą karmiono młodych lewitów, przyszłych nauczycieli ludu i szafarzów łask Boskich! I jakże się dziwić, że Biskupi tak stanowczo stawają w obronie samodzielnego wychowania młodzieży duchownéj, że wołają „veto" tym wszystkim, coby do tego wychowania rękę także przykładać chcieli, że tylko na tych ręce chcą wkładać i tych pomazywać, co pod ich okiem do służby ołtarza się przysposobili? Za rządów Józefa II zniesione zostały wszystkie seminarya biskupie, a na ich miejsce wzniesione tak zwane jeneralne seminarya, które stały tylko pod rządu kontrolą. Wszyscy kandydaci stanu duchownego musieli studya swoje odbywać w tych seminaryach jeneralnych, a żadnemu Biskupowi nie było wolno święcić nikogo, ktoby nie był w nich studyów odbywał i nie mógł się ich świadectwem wylegitymować, że jest zdolny do przyjęcia święceń. Dyrekcyą i profesorów przy nich i przy połączonych z niemi uniwersytetach mianował cesarz i w urząd wprowadzał. A jacy to niestety byli ci profesorowie?

Profesora Klüpfla (a mówimy tu tylko o profesorach teologii) uwielbia „der Freimüthige" jako znakomitego teologa i powołuje się na jego powagę kilkakrotnie dla poparcia swojego zdania; prof. Wilhelma sławi jako męża wielkiéj teologicznéj umiejętności, życia pobożnego i nieskazitelnego; o prof. Wanker mówi, że „bystrością jasnéj swojéj głowy i dobrocią charakteru zjednał sobie szacunek u wszystkich, którzy go znają[6])." Wszyscy przyjęli to milczeniem, a jednak pochwała i uwielbienie na kartach tak haniebnego pisma powinna ich była poruszyć, gdyby nie byli z niem kokietowali. Któryżby kapłan, oddany z uległością synowską Kościołowi, był patrzał spokojnie na podnoszące się kadzidło uwielbienia swojéj osoby obok policzków, wymierzonych w twarz najmilszéj matce? Profesor Dannemeyer i Wilhelm byli jego współpracownikami, gdyż ich wyraźnie pismo jako takich wspomina. Pierwszy był profesorem historyi, drugi profesorem patrologii i dogmatyki we Fryburgu. Ostatni był wpierw zakonnikiem, chociaż w testamencie swoim napisał, że do ślubów zakonnych żadnego nie przypisuje znaczenia. Ten też oddał redaktorowi pisma manuskrypt pod tytułem: „Różności" i dał mu

[1]) 1, 544 — 2, 127. — [2]) 7, 512. — [3]) 3, 264.

[4]) 4, 499. — [5]) 1, 308. — [6]) 4, 154. — 6, 47. — 4,772.

polecenie, aby oddawał do druku z tego co mu się podobać będzie, ale nie podpisywał jego nazwiska. Pismu te artykuły były bardzo pożądane. Tchnęły nienawiścią do zakonów i cały nowy słownik podały najstraszniejszych obelg. Profesor dogmatyki odpowiada w rocznikach haniebnego pisma na pytanie: „czemu nikt prawie nie chce być księdzem?“ — „bo filozofowie nie są teologami, a teolodzy filozofami. Teolodzy, od Papieża aż do kościelnego, przepowiastkami religijnemi lud przesycili, a głupota ludu była im na rękę i głupi uwierzyli.“ „Czyby to nie było dobrze, mówi na inném miejscu, gdyby Kościół spory religijne tak rozstrzygał, jak np. rozstrzyga trybunał wiedeński procesa? Każdyby wtedy uratował wolność sumienia, a sam przed Bogiem zdał sprawę ze swéj wiary. Kościół rąkby sobie nie skrępował i nie potrzebowałby wykluczać całych krajów, a uratowałby powszechność swoję i jedność.“ Prof. Wanker oddrukował w niem swoję mowę: „o przyczynach, dla których moralna ewangelii u jéj wyznawców tak rzadko owoce przynosi,“ którą miał z okazyi inauguracyi swojéj jako profesor teologii moralnéj. Mowa to nastrzępiona najstraszniejszemi bluźnierstwami, wymierzonemi przeciw samemu Bogu, najniemoralniejsza, urągająca wszelkiéj świętości religijnéj, charakteryzuje wolnodumcę z czasów najstraszniejszego wyuzdania obyczajów.

Taką atmosferą ducha czasopisma „der Freimüthige“ oddychać musiała młodzież duchowna, do służby ołtarza się sposobiąca; i jakże się dziwić, że straszne ona na niéj pozostawiła zepsucia ślady. O uczniach teologii na akademii fryburgskiéj pisze „der Freimüthige“ w 5 roczniku (str. 170): „Nasi akademicy nie uczęszczają wprawdzie tak pilnie na Mszą, jak dawniéj; nie odmawiają wcale teraz Różańca; nie modlą się do św. Aloizego o czystość i do św. Katarzyny o mądrość, jak dawniéj; ale za to pilniéj uczęszczają do szkoły a mniéj do szynkowni, aniżeli dawniéj... ich obyczaje są więcéj ogładzone, ich sposób życia delikatniejszy, ich obcowanie grzeczniejsze, całe ich postępowanie rozsądniejsze i można powiedzieć więcéj chrześciańskie, aniżeli dawniéj.“ O tem niech każdy co chce sądzi, — to pewna, że życie religijne i religijne praktyki tam zamarły, a przecież one tak ściśle połączone z moralnem i religijnem życiem, zwłaszcza młodzieży! O uczniach jeneralnego seminaryum duchownego w Fryburgu pisze również „der Freimüthige“: „z przyjemnością spostrzegamy, że większa część naszych wychowańców w seminaryach niezmierny okazuje popęd do oświaty i nowości. Mało ich tylko trzyma się od nich zdala i stoi na uboczu, ale to głowy ograniczone, które się boją zgłębiać tajemnice. Niech tylko pierwszymi probostwa obsadzone będą, a reformacya szybkim dokona się krokiem. Po nich można się spodziewać, że nauczą lud rozsądnéj moralnéj i biblijnéj religii, w miejsce dotychczasowéj mnichowskiéj ascetyki, że ułatwią ludowi poznanie prawdziwego chrześciaństwa, miłości bliźniego, a zabiją w nim bałwochwalstwo tyranizujące, które przygnębia wszelkiego ducha.“ Wolnodumstwo, bezreligijność, — oto dążność, pragnienie organu bezbożnych profesorów, co szerokie drogi niewiary i niemoralności otwierali tym, którzy kiedyś na drodze zbawienia ludowi przewodzić mieli! To zakłady naukowe duchownéj młodzieży, seminarya pozbawione troskliwości ojcowskiéj Biskupa, oderwane od jego łaski pasterskiéj — pod okiem, dyrekcyą, opieką świeckiéj władzy!... Jacy nauczyciele, takie szkoły; jakie szkoły, takie jéj owoce!

Dr. Biechele, repetent przy seminaryum jeneralnem fryburgskiem postawił z okazyi swojéj promocyi tezy[7], którychby żaden katolicki teolog nie podpisał, a na któreby się zarumienił każdy nasz kleryk. O drze Huber, najzaciętszym zwolenniku Wessenberga w jego walce przeciw Rzymowi, wychowańcu jeneralnego seminaryum, pisze biograf jego Pflanz: „Przyjęcie Hubera do jeneralnego seminaryum we Fryburgu, tego sławnego instytutu, było decydującem na cały kierunek jego życia. Co ganią w seminaryach jeneralnych, to właśnie na największą zasługuje pochwałę. Józef II chciał mieć dusz pasterzy naukowo wykształconych i oświeconych; ażeby to osięgnąć, wzniósł jeneralne seminarya i połączył je z uniwersytetami, przy których byli najuczeńsi i najoświeceńsi mężowie nauczycielami teologii. Takim był zakład, do którego Huber wstąpił, i to, jak powiedziałem, nadało kierunek całemu jego życiu.“ Ale straszny to był kierunek. Dążności Wessenberga, które Huber całą siłą popierał i których bronił, wiele wyrządziły szkody Kościołowi katolickiemu w południowych Niemczech. „Obalcie, książęta, wołał on, bałwana niezawisłości kościelnéj, z księży zróbcie przedewszystkiem obywateli państwa, aby byli w przyszłości tem użyteczniejszymi i wierniejszymi nauczycielami i wodzami ludu waszego. Skruszcie więzy, któremi przykuły niewiadomość i zabobon poddanych waszych do powagi zagranicznéj, która tyle już złego sprawiła, i na to istnieć się zdaje, aby zdeptać to dobre, co mądrzy regenci dla dobra ludu swojego stworzyli.“ Tak się odzywali wychowańcy seminaryów jeneralnych! Ale jakże inaczéj być mogło pod wpływem takich mistrzów, jakimi byli ich profesorowie?

Wszystkie przecież oczekiwania i obawy prześciga, co opowiadają wspomniane już po wielekroć „Beiträge“ (1, 123): W r. 1787 odbył się egzamin. Z prawa kościelnego przedłożono na nim następujące pytania: 1) co jest odpust; 2) jak może się ostać dekret Soboru Trydenckiego sess. 25, c. 21 o odpustach po zniesieniu publicznéj pokuty; 3) jaki skutek mają dzisiaj odpusty; 4) czy ma zwierzchnik kraju prawo żądania, aby proszono o placetum regium, ilekroć odpust ma się publikować. Klerycy odpowiedzieli na te pytania mniéj więcéj jak następuje: Co do 1: odpust jest odpuszczeniem kary kanonicznéj. Co do 2: nikt nie zaprzeczy, że Kościół miał moc udzielania odpustów, dopóki pomiędzy chrześcianami istniała publiczna pokuta. Ilekroć bowiem grzesznik opłakał grzechy swoje i naprawił dane w Kościele zgorszenie, mógł Kościół odpuścić mu nałożoną nań karę kanoniczną. I o tyle była pobłażliwość ta pożyteczną, a nawet potrzebną. Jak daléj Kościół zniósł publiczną pokutę, tak mógłby ją znów zaprowadzić, kiedyby tego stosunki wymagały. W téj myśli przypisywał Sobór Kościołowi władzę udzielania odpustów i tłomaczył ją jako użyteczną. Dla tego dekret ten tylko *warunkowo* ma swoje znaczenie, to jest miałby je wtenczas tylko, kiedyby publiczna pokuta znów była wprowadzoną. Co do 3: odpusty dzisiaj nie mają żadnego innego skutku, jak go dawniéj miały. Kiedyś były odpuszczeniem kary kanonicznéj i tem są i dzisiaj, pod warunkiem, że takie kary istnieją. Jeżeli ich zaś nie ma, to wtenczas oczywiście z trudnością przychodzi określić, jaki właściwie jest cel odpustów. Co do 4: zwierzchnik kraju ma prawo wzierania w to, żeby ludowi pod pokrywką religii nie narzucano zdań zużytych, mianowicie takich, które jego worek wypróżniają, jak w ogóle ma obowiązek czuwania nad czystością religii. Do komisyi egzaminacyjnéj należał exjezuita Sturm, proboszcz, wielki obrońca Kościoła i ten przeprowadził, że uczniowie ci do drugiéj, nie zaś do pierwszéj klasy policzeni zostali. Klerycy oburzyli się na to, a jeden z nich zagroził nawet, że się uda z zażaleniem do regencyi i że udowodni, iż odpowiedział wedle czystéj nauki chrześciańskiéj. Przy cenzurze nie było prof. Petzell, który dowiedziawszy się o zajściu, zaprotestował przeciw niéj i żądał, aby uczniów przesadzono do pierwszéj klasy, twierdząc, że nie mogą przecież inaczéj odpowiadać, tylko jak ich uczono. Rzecz poszła

[7]) Oddrukowane w „Beiträge“ t. 8 str. 116.

przed forum kuryi konstancyeńskiéj, a ta rozstrzygnęła na korzyść kleryków. Co więcéj, te same pytania przedłożono na egzaminie klerykom w Konstancyi i tylko ci przeszli do pierwszéj klasy, którzy odpowiedzieli w myśl fryburgskich kleryków. Jakież straszne spustoszenie pod względem nauki, ale i niemniejsze pod względem moralności! Organ profesorów teologii (Beiträge) odzywa się do książąt niemieckich: „Zburzcie haniebne dzieło dumnego Włocha, nieprzyjaciela władzy politycznéj (Grzegorza VII); zniszczcie to nienaturalne i barbarzyńskie prawo, które najlepszych i najszlachetniejszych młodzieńców odpycha od stanu duchownego; znieście celibat i dajcie nauczycielom religii wolność, którą dał im Bóg, któréj domaga się głośno natura.“ Takie wołania profesorów czyż mogły przejść bez wrażenia po nad uczniami? Od jednego domu proboszczowskiego do drugiego, od kapituły do kapituły, piszą w „Beiträge“, roznoszono broszurę, która doradzała potajemne małżeństwo aż do zniesienia celibatu! Publicznie mówiono o złamaniu celibatu i publiczną wypowiedziano mu walkę. Bo jakżeż inaczéj być mogło, kiedy duchownych uczono tego w seminaryach, kiedy na ławach szkólnych deptano nogami moralność i najwyższe ideały kapłańskiego powołania!

Et nunc intelligite.... Pocóż tu więcéj refleksyi, kiedy rzecz sama tak wyraźnie za sobą przemawia!

Dekreta św. Kongr. Obrzędów dla naszych Archidyecezyi.

Jego Eminencya ks. Kardynał-Prymas, uwzględniając wielokrotnie bądź to przy okazyi kongregacyi dziekanów, bądź też prywatnie wyrażane życzenia i prośby duchowieństwa swego, zaniósł do Stolicy Apostolskiéj prośbę o przyznanie dla naszych Archidyecezyi Officiów i Mszy św. Patronów polskich, których świąt dotychczas nie obchodziliśmy, oraz o uregulowanie niektórych niedokładności w „Proprium Polon.“ zachodzących, opierając się pod tym względem na dokładnéj i wszelkiego uznania godnéj pracy ks. proboszcza Pędzińskiego. Skutkiem tego Kongregacya św. Obrzędów wydała następujące dwa dekreta:

I. Gnesnen. et Posnanien.

Sanctissimus Dominus Noster Leo Papa XIII clementer deferens supplicibus votis Emmi et Rmi Dni Cardinalis Miecislai Ledóchowski . . . . . . Cleri sui desiderio obsecundantis, ad relationem subscripti Sacrorum Rituum Congregationis Secretarii, indulgere dignatus est, ut amodo in Kalendario in usum utriusque Dioeceseos ipsi concreditae insequentia Festa inseri valeant, nimirum:

1. Die 17 junii **Beatae Jolentae,** Viduae sub ritu duplici minori cum Officio proprio et Missa *Cognovi* prouti dioecesi Leopoliensi jam concessum est.

2. Die 11 martii **Sanctorum Cyrilli et Methodii,** gentis Slavae Apostolorum, sub ritu duplici minori, sumptis tamen Officio et Missa ex Proprio Archidioeceseos Gnesnensis, cui sub ritu semiduplici indultum jam alias fuerat; una cum facultate addendi in oratione Missae incisum „nostrosque patronos“ ut concordet cum oratione Officii.

3. Die 13 martii **Beati Vincentii Kadłubek** Episcopi Cracoviensis sub ritu duplici minori et cum Officio et Missa pro nonnulis Poloniae Dioecesibus jamdiu concessis, praesertim Vilnensi et Leopoliensi, dummodo tamen in omnibus Rubricae rite serventur. Contrariis non obstantibus quibuscunque. Die 8 januarii 1880.

L. S. Sign. D. Cardinalis *Bartolinius* S. R. C. Praef.
Placidus *Ralli* S. R. C. Secr.

II. Gnesnen. et Posnanien.

Emus et Rmus Dnus Cardinalis Miecislaus Ledóchowski . . . . . ut ea, quae ad sacram liturgiam pertinent in utraque sibi commissa Dioecesi majore, quo fieri potest, ordine peragantur, a Sanctissimo Dno Nostro Leone Papa XIII quae sequuntur humilime expostulavit, nimirum:

1. Ut Festum Sancti **Josaphat** Episcopi Martyris recoli valeat die *20 septembris,* loco diei 12 novembris, et cum Officio ac Missa *Gaudeamus* post ejusdem canonizationem approbatis.

2. Ut in Festo **Translationis Sti Adalberti** Episcopi Martyris die 20 octobris omnia recitentur ut in ejus Festo die 23 aprilis, omissis Alleluja, praeter lectiones I Nocturni, quae erunt de Scriptura occurrente et lectiones II Nocturni, quae sumendae sunt ex editione Proprii Mechlinensis, assignata Missa *Statuit* cum Epistola *Omnis Pontifex* et Evangelio *Ego sum Pastor bonus* nec non Offertorio et Communione ex Missa Festi, omissis Alleluja.

3. Ut Festum Beati **Ladislai de Gielniow,** quod ab immemorabili tempore fit sub ritu duplici primae classis cum octava, quin constet de Apostolico indulto celebrare liceat etiam in posterum eodem modo, Dominica post Festum Scti Matthaei occurrente.

4. Ut in Festo **Translationis Sancti Stanislai** Episcopi Martyris die 27 septembris omnia recitentur ut in ejus Festo die 8 maji omissis Alleluja, praeter lectiones I Nocturni, quae erunt de Scriptura occurente, et lectiones II Nocturni, quae sumendae sunt ex die octava Festi, assignata Missa *Statuit* cum Epistola *Omnis Pontifex* et Evangelio *Ego sum Pastor bonus* nec non Offertorio et Communione ex Missa Festi, omissis Alleluja.

Sanctitas porro Sua referente subscripto Sacrorum Rituum Congregationis Secretario, benigne in omnibus annuere dignata est juxta preces, dummodo Rubricae rite serventur. Contrariis non obstantibus quibuscunque. Die 8 januarii 1880.

L. S. Sign. D. Cardinalis *Bartolinius* S. R. C. Praef.
Plac. *Ralli* S. R. C. Secr.

Wykonanie tych dekretów zostało już także rozporządzone. Wdzięczni jesteśmy księdzu Kardynałowi za wyjednane nam łaski, a zwłaszcza że porówno z Archidyecezyą Gnieźnieńską będziemy mogli zanosić modły do Najwyższego za przyczyną Patronki tak bliskiéj naszemu sercu, błogosławionej Jolenty, niegdyś księżnéj wielkopolskiéj. Było to od dawna ogólnem pragnieniem naszem oddawania czci, przynależnéj Świętym, wysokich i bohaterskich cnót księżniczce wielkopolskiéj, to też z radością wszyscy przyjmą wiadomość, że Kościół zezwolił nam w tak ciężkich dla Archidyecezyi naszych czasach błagać o wstawienie się i przyczynę téj, która z ziemią naszą, z przodkami naszemi i dyecezyami w tak bliskich za życia pozostawała stosunkach. — Nadmieniamy w końcu, że znana z pięknych i najbardziéj rozpowszechnionych wydawnictw typografia Pusteta w Regensburgu drukuje na podstawie pracy ks. Pędzińskiego, dekretów powyższych i innych, których w najbliższym czasie spodziewać się możemy, nowe Officia Propria Storum Patronorum Regni Poloniae et Sueciae.

KRONIKA dyecezalna i zagraniczna.

Poznań. Ks. Gieburowski, pleban z Górki Duchownéj, skazany, jak wiadomo, za kazanie na cały rok więzienia, po odsiedzeniu 6 miesięcy wypuszczony został chwilowe na wolność, by odzyskać mocno nadwerężone zdrowie.

Dyecezye polskie. Najprzew. ks. Biskup chełmiński oświadczyć kazał w „Orędowniku Kościelnym“, że 50letni jubileusz kapłański pragnie odbyć w cichości i dla tego żadnych deputacyi i powinszowań przyjmować nie będzie. Uroczystość kościelna, któraby dyecezanom dała sposobność mo-

dlenia się za swego Pasterza, odbędzie się w niedzielę 11 kwietnia. W sobotę 10 — w dzień, na który jubileusz przypada, zadzwoni się wieczorem we wszystkie dzwony. W niedzielę doda się we Mszy św. modlitwa za Biskupa, w kazaniu wspomni się o téj uroczystości w stósowny sposób, a po sumie odśpiewa się Te Deum przy wystawieniu w puszce Najś. Sakr. i przy dzwonieniu we wszystkie dzwony.

Niemcy. Prawo, znoszące egzamin państwowy dla księży w Badenii a nawet zezwalające na obejmowanie posad proboszczowskich księżom, którzy się kształcili na zakładach zagranicznych i u Jezuitów, przeszło w obydwóch Izbach badeńskich. Liczne osierocone parafie będą mogły obecnie otrzymać pasterzy — walka kulturna w Badenii pod pewnym przynajmniéj względem ustała. Ubolewać jednak należy, że kilku księży po cofnięciu przez ks. administratora zakazu co do starania się o dyspensę od egzaminu, nie mogło doczekać się załatwienia sprawy w drodze prawodawczéj, lecz pospieszyło natychmiast z prośbą do rządu o zwolnienie od egzaminu. Pomiędzy tymi księżmi znajduje się nawet poseł do parlamentu ks. Lender, zasiadający w gronie centrum. — Listy pasterskie Biskupów niemieckich, wydane na post: fuldajski ubolewa nad brakiem uczciwości i rzetelności pomiędzy ludźmi; wyrcburgski mówi o wartości i wzniosłości duszy ludzkiéj i jéj poniżeniu przez grzech; regensburgski wzywa do rozważania męki Chrystusa P. i do umartwienia ciała; warmiński rozbiera słowo Chr. P. na krzyżu: *Sitio* i mówi przeciw pijaństwu i innym grzechom niewstrzemięźliwości. List pasterski Biskupa z Augsburga mówi o duchowéj ślepocie, jéj skutkach i środkach na jéj uleczenie; Biskupa z Passawy o małżeństwie, jego ustanowieniu, istocie i obowiązkach; ze Spiry o konieczności niebieskiego usposobienia w tym materyalistycznym czasie i jak to usposobienie przez prawdziwe kościelne życie nabyć można. List pasterski Kardynała Arcyb. w Wiedniu podaje krótką, lecz treściwą rozprawę o historyi i moralnem znaczeniu 40dniowego postu, którego korzyści Kościół w prefacyi tak określa: vitia comprimit, mentem elevat, virtutem largitur et praemia. — Ks. kanonik Borowski z Fromborka, poseł do sejmu pruskiego, zwrócił przy etacie dla instytutu muzycznego w Berlinie uwagę ministra oświecenia na to, aby ustanowiono także nauczyciela dla gregoryańskiego śpiewu. Ze strony rządu obiecano się zastanowić nad tą sprawą.

Rzym. Dnia 27 bm. odbył się konsystorz, na którym Kardynałom: ks. Fürstenberg, Arcybiskupowi w Ołomuńcu, Ferreira dos Santos Silva, Biskupowi z Porto i byłym nuncyuszom Megha, Cattani i Sanguini, wręczył Ojciec św. kapelusze i pierścienie kardynalskie, oraz każdemu z nich osobny tytuł kardynalski przeznaczył. Nadto zamianował Papież 15 Biskupów dla Włoch, 19 in partibus infidelium, 8 dla Francyi, 1 dla Szwajcaryi, 5 dla Ameryki i 3 dla Austryi. Kardynał Jacobini z powodu zajęcia ważnemi sprawami nie mógł przybyć do Rzymu po kapelusz. — Z okazyi drugiéj rocznicy wstąpienia na tron i koronacyi (3 marca) otrzymał Ojciec św. liczne sumy świętopietrza, mnogie podarunki i adresy. Wspominamy tylko o znacznéj sumie i adresie gminy katolickiéj w Bhopal z Indyi wschodnich, z pod juryzdykcyi Mgra Paolo Tosi, wikar. apost. w Patna; 35,000 fr. w złocie z Bordeaux; 100,000 fr. od Arcybiskupów z Mexyko, Guadalaxara i Michoacan; 10,000 fr. od hr. Chambord, 850 funtów szt. od irlandzkiego Arcybiskupa z Armagh i Biskupa z Kilmore. Kółko młodzieży św. Piotra, poświęcające się miłosiernym uczynkom, ofiarowało 15 kielichów; słynny artysta ze Śląska, Wittig, udekorowany 1876 przez Akademią sztuk pięknych w Wiedniu, ofiarował dwa wspaniałe, artystycznie wykonane medale, jeden z bronzu, drugi z srebra. — Dnia 23 lutego składali ambasadorowie i posłowie uwierzytelnieni przy Stolicy Apost. Ojcu św. powinszowania w imieniu swych władzców. — Na wspaniałą encyklikę o małżeństwie chrz. odpowiedziała już rewolucya włoska, przedkładając przez deputowanego Morelli w Izbie deput. projekt o rozwodach. — Dn. 7 bm obchodzić się będzie w Rzymie uroczyście rocznica 50-letnia publicznej dysputy teologicznéj, odbytéj przez młodego bo 20-letniego Joachima Pecci (obecnie Papieża) w kolegium rzymskiem, która zasłużyła na pierwszą nagrodę. Na tę uroczystość przybywają już obecnie do Rzymu Biskupi i uczeni.

Ameryka. Dyrektorowie katolickiego stowarzyszenia kolonizacyjnego odbyli w ostatnim czasie w Chicago razem z Biskupami z Peoria, St. Paul i Omacha kilka posiedzeń. W obronie interesów materyalnych proletaryatu katolickiego postanowiono w Nebraska, Kansas i Minnesota zakupić grunta i rozdać je pomiędzy kolonistów i rolników katolików. W Nebraska zakupiono w tym celu 25,000 akrów ziemi, zamówiono w Chicago pewną liczbę domów z drzewa, które gotowe zawiezione będą na miejsce kolonizacyi, pomiędzy temi kościół. Dwie ulice w mającem być założonem mieście otrzymają na cześć Biskupów z Peoria i Omaha nazwiska Spalding i O'Connor. W Nebraska osiedla się dużo Polaków. Ponieważ w Ameryce brak wielki kapłanów polskich, a przypływu z dyecezyi polskich w Europie spodziewać się długi czas nie można, powzięli już dawno delegaci z różnych kolonii polskich myśl założenia wyższéj szkoły polskiéj, w któréjby młodzi ludzie tak do stanu duchownego, jako też i do innych wyższych zawodów pierwsze przygotowanie otrzymać mogli, aby polskie społeczeństwo amerykańskie wychowało sobie ze swego łona własnych księży. Za staraniem i kosztem ks. Leopolda Moczygemby, Górnoślązaka, który już wiele lat pracuje jako pasterz dusz pomiędzy Polakami, szkoła tego rodzaju wnet będzie założoną. Ks. M. przedłożył projekt naszemu ks. Kardynałowi-Prymasowi, który gorliwie się nim zajął i przedłożył go Ojcu św. do zatwierdzenia. Papież chętnie go zatwierdził i pozwolił ks. Moczygembie przejść w tym celu z zakonu Franciszkańskiego do Zgromadzenia OO. Zmartwychwstańców, gdyż tylko przy pomocy tego Zgromadzenia instytut polski w Ameryce istnieć i rozwinąć się może. — W Nowym Yorku założono nowy dziennik katolicki pod tytułem: „The Illustreted Catholic American." Pierwszy numer zawiera piękny portret J. E. Kardynała Mac-Closkey, Arcyb. w N. Yorku. — Archidyecezya Cincinnati, nieszczęśliwa z powodu kolosalnych długów, jakie brat ks. Arcybiskupa Purcella porobił, otrzymała nareszcie koadjutora z pełnomocnictwem administratora i z prawem następstwa w osobie Biskupa ks. Eldera z Natchez (Missisipi). Biskup ten urodził się w Maryland, studya odbył w słynnem seminaryum w Emmetsburg i tamże na kapłana wyświęcony został. W r. 1857 wyświęcony na Biskupa, objął zarząd dyecezyi Natchez i zyskał przez swą gorliwość i roztropność nieposlednie imię. Po kilka razy grasowała w téj dyecezyi żółta febra; Biskup Elder wytrwał mężnie na swem stanowisku. Niezmużony był w pocieszaniu, zachęcie i pomocy, czego mu lud nigdy nie zapomni. Na synodzie w Baltimore r. 1856 zajaśniał uczonością i mądrą radą. W r 1875 zachorował niebezpiecznie na żółtą febrę. Obecnie liczy 56 lat wieku. Na nowem polu pracy czeka go trudne zadanie i niemały kłopot. Administrator konkursowy majątku arcybiskupiego podał do sądu wniosek o sprzedaż majątku kośc. na rzecz wierzycieli. Stosownie do tego wniosku pójdą na sprzedaż własność katedry, seminaryum 38 kościołów, kilka szkół i mieszkań proboszczowskich, wogóle wszelkie zabudowania kościelne w Hamilton County z wyjątkiem 5 kościołów, których prawo własności posiadają dozory kościelne; również kościoły Franciszkanów i Jezuitów mają być zabezpieczone przed sprzedażą. — Redemptoryści z St. Louis odprawili w ubiegłym roku po rozmaitych dyecezyach 58 wielkich misyi.

Meksyk. Smutny obraz położenia Kościoła kat. w tym kraju wiecznych rewolucyi dają nam „Annales catholiques": Kościół prześladują okrutnie wszystkie rządy, jakie się co chwila zmieniają. Nie są to nieprzyjaciele, ale własne dzieci Kościoła, ktory ucywilizował kraj i nawrócił dzikich Indyan. Władze podały sobie ze stronnictwem liberalnem i wyrzutkami społeczeństwa rękę, aby wypędzić z kraju zakony. Siostry miłosierdzia, które świadczyły tyle dobrodziejstw, wychowywały młodzież, wspierały wdowy i sieroty, zostały wydalone. Jednego dnia 500 sióstr opuściło kraj i rozproszyło się po świecie. Majątki ich skonfiskowano, kaplice obrócono na cele świeckie. Tak samo postąpiono sobie z klasztorami męzkiemi. Dzisiaj młodzież się uczy w szkołach narodowych, w których nie wolno mówić, ani wspomnieć o religii. Cóż to za pokolenie wychowa się w takich szkołach! Pomimo, że szkół jest wiele, ignorancya panuje straszliwa; masa młodzieży nie umie podpisać swego nazwiska. Na 40 dzienników, wychodzących w Meksyku, jedyny jeden podnosi głos w obronie Kościoła kat., reszta popiera sekty heretyckie i liberalne zasady. Na 51 dzienników, wydawanych w całéj republice, trzy tylko bronią sprawy Kościoła, inne mają na ustach tylko bluźnierstwo i obelgę dla wyznawców. W dyecezyi Paz, w niższéj Kalifornii opłakany jest stan Kościoła. Pasterz wygnany przez rząd, owczarnia jego w rozproszeniu, od kilku lat dyecezya nie ma pasterza, ani kapłanów, bo ich tylko dwóch jest na całym półwyspie.

Kwestye teologiczne.

W artykule o „Drodze Krzyżowej" oświadczyliśmy (str. 268 „Przeglądu" punkt VI), że nie potrzeba medytować o każdej stacyi, lecz że wystarczy rozważać wogóle mękę Pańską. Jeden z łaskawych czytelników zwraca nam skutkiem tego uwagę na odpowiedź św. Kongr., która na zapytanie: An Indulgentiae concessae visitantibus Viae Crucis Stationes, datae sint ob Christi Domini Passionis meditationem contemplandam in genere; an vero taxative pro meditatione illarum stationum quatuordecim, quae a fidelibus generaliter cognoscuntur? odpowiedziała pod d. 16 lutego 1839: Negative quoad primam partem; affirmative quoad secundam. Pisząc artykuł rzeczony, znaliśmy to oświadczenie Kongregacyi — mimo to jednak zdanie nasze w wspomnionym powyżej sensie wypowiedzieliśmy, mając do tego pewne podstawy i powagi za sobą. O. Maurel w dziełku o odpustach mówi o tym punkcie: „W Raccolta (zbiór modlitw i pobożnych praktyk, opatrzonych od Papieży odpustami, wydany w Rzymie) czytamy: Przy odwiedzaniu Drogi Krzyżowej rozważać należy według osobistej zdolności mękę naszego Zbawiciela Jez. Chr. Nie obowięzuje się zatem, jak to niektórzy autorowie żądają, do rozważania osobno o każdej z pojedyncza stacyi. Rozważanie ogólne męki wystarcza już, a tym więcej rozważanie jednej lub drugiej stacyi, podczas gdy wszystkie się zwiedza. (Już św. Leonard de Porto Mauritio pisał w swem dziełku, objaśniającem Drogę Krzyżową, nr. 18: „Czy ten, kto na całej Drodze Krzyżowej rozważa tajemnicę jednej jedynej stacyi, zyskuje odpusty? Odp. Zyskuje, gdyż według brewiów papiezkich wystarcza rozmyślać przytem mękę najdroższego Zbawiciela"). Wprawdzie św. Kongregacya Odpustów odpowiedziała 16 lutego 1839 na odnośne zapytanie, że trzeba rozważać tajemnice przedstawione w 14 stacyach; lecz to oświadczenie uważają w Rzymie tylko za r a d ę, a wcale nie za w a r u n e k, któregoby niedotrzymanie pozbawiało odpustów. W 6 punkcie instrukcyi wyraźnie powiedziano, że wystarcza medytować krótko o męce Chrystusa Pana i to jest nieodzowny warunek do zyskania odpustów (basta meditare, benché brevemente, la Passione del Signore, che é l'opera ingiunta per far l'acquisto delle sante Indulgenze). A na końcu 9 punktu instrukcyi czytamy: I dla tego wystarcza powiedzieć, że każdy, kto usiłuje mękę naszego Pana podczas tego św. ćwiczenia rozważać, wskutek papiezkiego postanowienia zyskuje te same odpusty, jakieby zyskał, gdyby osobiście zwiedził stacye Drogi Krzyżowej w Jerozolimie (che chiunque s'impiegherà a meditare la Passione del Signore in questo santo Esercizio, acquistera per concessione dei Sommi Pontefici le stesse Indulgenze itd.) W wielu kościołach i kaplicach w Francyi znajdują się Drogi Krzyżowe tylko z krzyżami bez obrazów. Z pewnością są tam ludzie, którzy rozważać umieją, ale czytać nie potrafią, albo też nie mają do tego nabożeństwa odpowiednich książek; trudnoby było tym ludziom Drogę Krzyżową odprawiać, gdyby zobowiązani byli medytować o każdej pojedyńczej stacyi osobno. Trzeba się więc pod tym względem trzymać Raccolty i to najnowszego wydania z r. 1877, które Ojciec ś. Pius IX zatwierdził. Także kanonik Cossa, substytut św. Kongr. Odpustów, kazał mi 29 paźdz. 1868 pisać, że ta nauka jest prawdziwą." Tyle Maurel. Ponieważ dekret aprobacyjny Raccolty z 15 grudnia 1854 mówi: „S. Congr. monuit.... ut si dubium aliquod emerserit sive quoad Indulgentiarum concessiones, sive quoad praescriptas conditiones adimplendas, ad praesentem decimam tertiam Romanam Editionem in actis ipsius S. Congregationis relatam recursus habeatur: zgadzamy się na tłomaczenie przytoczonego powyżej dekretu, że to r a d ą jest tylko rozważać pojedyncze w stacyach przedstawione tajemnice Drogi Krzyżowej.

Przy tej sposobności dodajemy jeszcze następujące uwagi, jakieśmy od obeznanego jak najdokładniej z Drogą Krzyżową czytelnika odebrali: 1) Kto posiada krzyżyk z odpustami Drogi Krzyżowej musi odmawiać 20 Ojcze nasz i 20 Zdrowaś Marya i Chwała Ojcu. W myśli tych pacierzy odmawiać nie wolno, *non mentaliter sed recitari debent.* Te 20 Ojcze nasz, Zdrowaś M., Chwała Ojcu itd powstają z 14 Ojcze nasz, 14 Zdrowaś i 14 Chwała Ojcu, odpowiednio do 14 stacyi, z 5 Ojcze nasz, 5 Zdrowaś i 5 Chwała Ojcu na cześć 5 ran P. Jezusa i z 1 Ojcze nasz, 1 Zdrowaś M. i 1 Chwała Ojcu na intencyą Ojca św. — 3) Kto tak jest słaby, iż nie jest w stanie odmówić 20 Ojcze nasz i t. d., ten może dostąpić odpustów Drogi Krzyżowej, jeśli, trzymając krzyżyk poświęcony w ręku, odmówi jaki akt skruchy, albo wiersz z Te Deum: „Te ergo quesumus, tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti." Tę łaskę dla chorych uprosił dzisiejszy jenerał zakonu franciszkańskiego (Observantis) u Ojca św. Piusa IX w roku 1877. — 3) Z krzyżyka poświęconego z odpustami jerozolimskiej Drodze Krzyżowej nadanemi nie może nikt inny korzystać, tylko ta osoba, dla której ten krzyżyk poświęcono (S. C. J. 22 lut. 1847).

W poście in Missa de feria czyta się po postcommunio tak zwana oratio super populum. Dawniej czytano ją razem z wezwaniem „Humiliate capita vestra Deo" nie tylko w czasie postu, ale przez cały rok, nie wyjąwszy i największych świąt. Wedle Amalara z Metz było to formą ultimae benedictionis. Treść tych modlitw, w których zamknięta jest prośba o błogosławieństwo Boże, wezwanie Humiliate itd., w miejsce czego dawniej „Humiliate vos ad benedictionem" odmawiano, i przepis dawny zwracania się kapłana do ludu, kiedy tę modlitwę odmawiał, wskazują na to, że musiała ona być dawniej formą właściwą benedykcyi, zanim zaprowadzoną została benedykcya po Ite missa est dzisiaj przepisana. Amalar De eccl. off. 3, 36 mówi: „Post omnia sacramenta consummata (tj. na końcu liturgii) benedicat populo (tj. w modlitwie super populum, quia tunc benedicitur populus) et salutet, deinde revertitur ad orientem, ut se commendet Domini ascensioni, dicitque diaconus *Ite missa est.*" To samo mówi Binterim w „Denkwürdigkeiten." Za Grzegorza W. odmawiano ją już tylko w dniach W. postu. Powód tego przytacza Giter: „raz dla tego, że na ten czas Kościół z szczególniejszą skrupulatnością zachował stare obrzędy i zwyczaje, to znów, że w tym czasie przedewszystkiem, jako w czasie pokuty, błagać powinniśmy nieba o pomoc i opiekę do stoczenia zwycięzkiego walki z nieprzyjaciołmi wszystkimi naszego Zbawiciela." Oracya ta odmawia się z osobną konkluzyą. Na zapytanie się Biskupa Cotton z Walencyi: utrum inclinandum sit caput dicendo tantum *Oremus* vel etiam subjungendo *Humiliate* etc. ut satis obvium est ex verbis ipsis rubricae Missalis titulo XI n. 2, odpowiedziała Kongregacya 12 grudnia 1879: Negative ad primam partem, affirmative ad secundam.

Piśmiennictwo kościelne.

Nakładem J. K. Żupańskiego wyszło obecnie drugie wydanie dziełka ułożonego przez J. Chociszewskiego pod tyt.: ***Historya Święta*** z dodatkiem ***Małego Katechizmu***, w krótkości zebrana, opatrzona Imprimatur przez Biskupa chełmińskiego i licznemi, bo aż 40 obrazkami ozdobiona. Cena z oprawą tylko 50 fen. Książeczka ta przeznaczona jest dla dzieci zaczynających naukę religi i zawiera wszystko ważniejsze tak z historyi biblijnej, jak i z katechizmu, czego dziecko w pierwszych latach nauczyć się z łatwością może i powinno. Jest to bardzo praktyczna książeczka i dla tego zalecić ją możemy.

Co dopiero opuścił prasę zapowiedziany w końcu roku zeszłego prospektem, do Nr. 24 „Przegl. Kośc. dołączonym, dzieła prof. uniw. Jagiellońskiego ks. Józefa P e l e z a r a ***Pius IX i jego wiek,*** tom I. w wielkiej 8-ce, ozdobnem wydaniu, na pięknym welinowym papierze, 289 str. z portretem Piusa IX artystycznie wykonanym. Tom ten I za 4 m. 40 fen. z przesyłką, oraz 2 m. tytułem a conto przedpłaty na tom następny sprzedaje księgarnia katolicka dra Wład. M i ł k o w s k i e g o w Krakowie przy ulicy św. Anny 191. Dochód przeznaczony na Świętopietrze. Bliższy rozbiór do przyszłego numeru zniewoleni jesteśmy odłożyć, bośmy już przy zamknięciu pisma naszego dzieło to odebrali. Drugi tom wyjdzie w jesieni roku bież.

Z f r a n c u z k i e j literatury kościelnej mamy do zaznaczenia kilka ważniejszych publikacyi:

1. ***Pierre Olivaint S. J.*** par Charles Clair S. J. Piotr Olivaint, przełożony Jezuitów w domu przy ulicy Sèvres w Paryżu, jest jednym z najznakomitszych członków wielkiego zakonu Jezuitów z nowszych czasów i imię jego tak dla rozgałęzionego i pełnego błogosławieństwa działania, jak i dla tragicznego końca zajmie nieposlednią kartę tak w dziejach Zakonu, jak i Francyi. O. Clair opiera swoją biografią na listach, pisanych własnoręcznie przez Piotra Olivaint, jako też na zeznaniach świadków, których w kanonicznym procesie, mającym na celu kanonizacyą tego męczennika komuny, komisya przesłuchiwała. Piotr Olivaint urodził się 22 lutego 1816. Nie wychowany religijnie w domu, później dopiero jako uczeń szkoły normalnej uczuł się pod wpływem O. Lacordaira silnie pociągniętym do prawdy i postanowił poświęcić się Bogu i ludziom w zakonie Jezuitów. Po przelotnej pracy w kilku domach zakonnych w Belgii powołany został 1852 na profesora historyi w Collège Vaugirard, którego rektorem został w r. 1857 i zkąd w 1865 przeniósł się jako superyor do domu przy ulicy Sèvres. „Moją namiętnością — pisał razu pewnego — jest poświęcenie.“ Życie jego sprawdziło zupełnie to słowo. Jako nauczyciel i wychowawca, jako przyjaciel i podpora ubogich robotników w Vaugirard, jako rektor wobec swych poddanych i tak rozlicznych stwarzyszeń modlitwy i miłości, jakie prowadził swemi „poufnemi pogadankami,“ jak nazywał swe kazania — wszędzie tem poświęceniem porywał ludzi do Boga i nawracał. Poświęcenie też było przyczyną jego śmierci. Kiedy komuna napadła na księży, wszystkich umiał usunąć z domu — sam tylko z O. Caubert poszli jako zakładnicy do więzienia, zkąd dzień przed stłumieniem komuny wywleczono ich wraz z wielu innymi kapłanami i zakonnikami 26 maja 1875 na śmierć męczeńską. Biografia ta żywo i zajmująco napisana wyszła także w niemieckiem tłomaczeniu, dokonanem przez O. Dosenbach T. J. u Kirchheima w Moguncyi. — O. Clair wydał także w ostatnich dniach na widok publiczny znakomitą pracę Piotra Olivaint, poświęconą dla młodzieży, pod tyt.: ***Conseils du P. Olivaint aux jeunes gens.*** Jako długoletni kierownik młodzieży, znający jej potrzeby, niebezpieczeństwa i słabości z jednej strony — a z drugiej strony skłonność serca do szlachetnych popędów i poświęceń, daje jej Olivaint rady praktyczne, serdeczne, jak sobie ma postępować w świecie, wyszedłszy ze szkoły, aby zachować wiarę i czystość obyczajów wśród zepsucia w świecie, aby skarbić sobie zasługi wobec Boga i bliźniego wśród tego powszechnego dzisiaj egoizmu. Książeczka ta obejmuje 38 rozdziałów, w których autor uwzględnia wszelkiego rodzaju położenie, usposobienie, w jakiem się młody człowiek znaleźć może. A nie ma tam w tych radach nic miękkiego, wodnitego — wszędzie przemawia hart męzki i energia — serce i rozum z niesłychaną siłą i urokiem.

Celem przygotowania należytego umysłów do walki, jaka o wolność nauczania rozpoczęła się w ostatnich dniach w senacie, i pouczenia tak przeciwników, jak i stronników o prawdzie, zaciemnianej umyślnie przez zaciekłych nieprzyjaciół Kościoła, wydało dwóch Jezuitów znakomite dzieła. Jedno w obronie Jezuitów napisał O. Ch. Daniel pod tyt.: ***Les Jésuites instituteurs de la Jeunesse française au XVII et au XVIII siècle*** (2 fr. 50 u Wikt. Palmé), a przedstawia w niem reguły, tradycye zakonne, metodę i sposób uczenia i wychowania, aby się każdy przekonał, jak fałszywie osądzają Jezuitów ich nieprzyjaciele, jakiemi oszczerstwami podżegają przeciwko nim opinią publiczną. Drugie dzieło wydał słynny O. Felix pod tyt.: ***L'Article 7 devant la Raison et le Bon Sens, ou les Contradictions de M. Jules Ferry.*** W 8 listach wykłada uczony i wymowny Jezuita prawa rodziny i państwa do nauczania, broni wolności, klerykalizmu, Jezuitów, wobec napaści artykułu s i ó d m e g o. — Nakładem księgarni ecclésiastique de L. Vivès, rue Delambre 13 w Paryżu wyszło dzieło O. Piotra Morales T. J., przetłomaczone na język francuzki przez ks. Benac pod tyt.: ***La Sainte Famille*** (15 fr.), które jest prawdziwą skarbnicą dla nauk o tajemnicach dziecięctwa Jezusowego, na miesiąc Maryi i św. Józefa. Obraz to najzupełniejszy Rodziny Przenajśw., cnót i doskonałości Maryi i Józefa, nie opartych na domysłach, lecz na nauce Pisma św. i Ojców Kościoła. Wszystko, co najpiękniejszego znalazł O. Morales w 384 autorach, to zebrał w tej książce. — W tej samej księgarni wyszło drugie wydanie dzieła: ***St. Joseph ou la question ouvrière d'après l'Evangile*** par le R. P. At. (3 fr. 50). Św. Józef wystawiony tutaj za wzór robotnikom i rzemieślnikom — tak przy wychowaniu dzieci, jak przy pracy, służbie Bożej, zabawie, cierpieniach, obowiązkach publicznych, wobec pokus wolnodumców i rewolucyi. — ***St. Vincent de Paul et sa mission sociale,*** par Arthur Loth. Introduction par L. Veuillot. Appendices par Ad. Baudon, E. Cartier, Aug. Roussel, z 12 chromolitografiami, 2 heliograwiurami i 150 drzeworytami (30 fr.) Paris 1880, Dumoulin et Cie. Dzieło to ilustrowane jest pomnikiem dla owego Świętego, którego mianem wiek jego pod względem kościelnym tak dobrze nazwać można, jak się pod względem politycznym nazywa wiekiem Ludwika XIV. Jeśli zaś zważymy na trwałość i błogosławieństwa jego dzieł, to ubogi kapłan ma pierwszeństwo przed wielkim królem. Loth opisuje krytycznie, lecz z wielkiem ciepłem opatrznościowe działanie św. Wincentego à Paulo i wszystkie przez niego stworzone dzieła miłości, oraz broni socyalnego działania Kościoła. Jeneralny prezes stowarzyszeń św. Wincentego, Ad. Baudon opisuje w tej książce początek, cel i historyą konferencyi św. Wincentego. Roussel zamieścił studyum o sposobie kazywania Świętego i dokonanej przez to reformie kaznodziejstwa francuzkiego; Cartier w rozprawie filozoficzno-estetycznej rozwodzi się o obrazach w temże dziele umieszczonych, a w ścisłym ze św. Wincentym pozostających stosunku. Obok miniatur manuskryptowych, fresków Giotta, Fra Angelico, Alf. Perina, rysunków Abrahama, Bossa Cochina, malatur Murilla, Bruna, Ary-Scheffera i wielu innych znajdujemy tu rysunki szacownych po świętym Wincentym pamiątek, jak jego portret, dom, kazalnicę, z której przemawiał, więzienia, w których katechizował i pocieszał galerników, brewiarz jego, fac-simile biletu loteryjnego na rzecz podrzutków itd. — Wyszły także z pod prasy konferencye młodego a słynnego kaznodziei O. Didon Dominikanina, które w roku zeszłym tyle pozyskały rozgłosu i skutkiem rozkazu Kardynała Arcybiskupa paryzkiego przerwane zostały: ***Indissolubilité et divorce,*** conferences, miano w kościele św. Filipa de Roule. Niewątpliwie książka ta będzie miała powodzenie, kiedy tysiące ludzi zbiegało się na kazania wymownego kapłana. W roku bież. O. Didon miewa kazania postne w kościele św. Trójcy na temat: Kościół wobec społeczeństwa i dowodzi, że Kościół winien łączyć w sobie wszystkie stronnictwa i nie jest przywiązany wyłącznie do monarchii. Do 8000 słuchaczy zapełnia zawsze świątynię. Konferencye rozpoczynają się o 4 godzinie a o 12 w południe już większa część nawy bywa zapełnianą.

Prenumeratę na **ŻYWOTY ŚWIĘTYCH** ks. Wiercieszewskiego złożył ks. Szudarek z Pempowa 3. m. 60 fen.

Koresp. Red. *Ks. K. w Trz.*: Marki pocztowe można odsyłać do ekspedycyi „Schwarzes Blatt“ w Berlinie. C. Stralauerstr. Nr. 25.

Do tego numeru dołączamy prospekt ks. Soleckiego na *Rituale Sacramentorum* i na *Benedictionale.*

Redaktor i nakładzca ks. Władysław J a s k u l s k i w Poznaniu. — Drukiem Jarosława L e i t g e b r a w Poznaniu.